

Govor Visokog predstavnika, Wolfganga Petritscha, članovima "Kruha 99"

U uvodniku jednog britanskog dnevnog lista, napisan pod nazivom "Pasos za vlastito unistenje", objavljeno je negodovanje pokusaja Brisela da uvede "Euro" pasos koji je protumacen kao "atak na identitet nacije". U uvodniku se dalje navodi da su gradjani Velike Britanije vec izgubili svoje hiljadugodisnje pravo na funtu i uncu i da su "prisiljeni" da od sada mjerenja vrse u kilogramima i gramima. Sve ce se, prema ovom listu, završiti tako sto ce Brisel na kraju preuzeti kontrolu nad britanskim oruzanim snagama. Objavljeno je i krace pismo koje ce se iz novina isjeci, potpisati i faksom uputiti Ministarstvu vanjskih poslova Velike Britanije, u kojem ce stajati: "Zelim protestirati protiv plana Evropske unije da iz nasih pasosa izbaci kraljevski grb."

Debata o pasosima je prema mom misljenju poznata svima. Sada bih pomenuo ime karikaturiste Dnevnog avaza, Dzoke Ninkovica. Karikature nam ponekad bolje pokazuju osjecanja i bolje ukazuju na sustinu stvari nego mnogi pisani tekstovi. Gospodin Ninkovic je nedavno nacrtao karikaturu koja prikazuje sjednicu Parlamentarne skupštine BiH na kojoj njen predsjedavajući kaže: "Sve vas koji ste protiv Zakona o putnim ispravama, molim da podignite ruku". I, odjednom, vidi se bezbroj ruku sa podignuta tri prsta.

Da li se komentatori britanskog lista, kada pisu u odbranu pasosa i engleskih kobasica od zakonodavaca Evropske komisije, puno razlikuju od Narodne skupštine Republike Srpske po pitanju pasosa? Ili, od hrvatskih policajaca koji insistiraju na epoleti "Herceg-Bosne"? Ili pak od bosnjackih dužnosnika koji insistiraju da bosnjacka djeca koja su se vratila u istocne

dijelove RS-a pohađaju školu u Federaciji do koje bi putovala organizovanim autobusnim prijevozom. Sasvim jasan odgovor je: "Ne". Svi smo mi žrtva instinktivnih nacionalističkih odgovora.

Danas sam želio započeti govor sa pasosima jer su uz to pitanje usko vezana dva goruća pitanja sa kojima se svi mi suočavamo – i stanovništvo Bosne i Hercegovine i samoprozvani 'dobrociniteljski reformatori' iz međunarodne zajednice.

Prije svega, oni pokreću pitanje nacionalnog identiteta. Kako se ovo pitanje može riješiti na zadovoljavajući način odmah nakon krvavog rata, a u ime raznih nacionalnih identiteta?

Drugo, dovode u pitanje prava na osnovu kojih međunarodna zajednica može koristiti svoja ovlastenja u Bosni i Hercegovini. Nestrpljiv od čekanja da bosansko-hercegovački Parlament usvoji Zakon o putnim ispravama, krajem septembra sam taj Zakon sâm proglasio. Da li je Ured Visokog predstavnika na početku 21. stoljeca neka vrsta duha koji je izronio iz naše zajedničke habsburske prošlosti i došao da progoni Bosnu i Hercegovinu, i mene osobno?

"Instinktivan" nacionalizam i korištenje legitimnih ovlasti u Bosni i Hercegovini su, prema mom mišljenju, dva bitna pitanja sa kojima se suočavaju biraci pred predstojeće novembarske opće izbore. Međunarodna pomoć i usredotočenost na Bosnu i Hercegovinu se blijedi. Privreda, u mnogim područjima još uvijek etnički orijentisana, je u haoticnom stanju.

Pored biraca u Hrvatskoj i Jugoslaviji, pa čak i u pokrajini Kosovo sa većinskim albanskim stanovništvom, koji svoj glas daju umjerenim kandidatima i kraju nasilja koje je obilježilo blisku povijest, ponovna pobjeda nacionalista u Bosni i Hercegovini bi ovu potencijalno bogatu zemlju odvela u političku i ekonomsku izolaciju.

Zaista ne mogu povjerovati da većina građana u Bosni i Hercegovini prizeljkuje da ostane u zatocenstvu

nacionalističkih vodja koji blokiraju njihov ulazak u Evropu. Ali strah i paranoja i dalje snažno prevladavaju, i sasvim se lako eksploatisu i potpaljuju, kao što pokazuju neki od predizbornih postera.

Hoće li se sva nasa nastojanja na koncu uopće isplatiti? Da li je ova zemlja postigla napredak u bilo kojem pogledu?

U maju 1992. godine je reporter New York Timesa intervjuisao jednog muskarca koji je učestvovao u ubijanjima putem kojih je taj grad "očiscen" od Bosnjaka. "Normalni ljudi se pretvaraju u zvijeri. To vam je kao kad gledate Frankenstajnov film. Oni postaju monstrumi", objasnio je sagovornik reporteru. Novinar je zaključio: "Nepotiskivan gnjev je prerastao u nasilje; strah i sumnja podsticani glasinama i poluistinama prerastali su u paranoju; odmazda se vrši zbog snaznog sjećanja na nepravdu iz prošlosti, a i na tragedije koje će se tek dogoditi, ukoliko se etnički antagonizam ne obuzda, ne sankcionise i ne iskorijeni: to je Bosna, već šestu sedmicu zahvacena građanskim ratom koji sve više opasno izmice kontroli." Ovo je pisano u maju 1992. godine što je vjerovatno i razlog korištenja izraza "građanski rat".

Osam godina nakon toga, i nakon rata koji se u međuvremenu dogodio, predstavnik OHR-a u Zvorniku kaže da se oko 5,500 Bosnjackih porodica vratilo u to područje. Samo se devet porodica vratilo u sam grad, ali je povratak ipak u toku jer je 50 stanova oslobođeno kako bi se u iste mogli vratiti njihovi vlasnici Bosnjaci. Skupština opštine, odnosno njeni odbornici i srpske i bosnjacke nacionalnosti, su prošlog mjeseca jednoglasno donijeli odluku da će saradjivati po pitanju povratka. Otvorena je komunikacija između Vlade tuzlanskog kantona u Federaciji i Zvornika. Tuzla će do kraja ove godine utrositi oko milion KM na sanaciju puteva u područjima povratka kod Zvornika.

Prema najnovijim podacima RRTF-a, manjinski povratak je ove godine udvostručen u odnosu na 1999. godinu. Oko 30,000

registrovanih povrataka predstavlja samo mali dio ukupnog broja od nekoliko stotina hiljada izbjeglica koji jos uvijek cekaju na povratak. Ali ove godine Aneks 7 Daytonskog sporazuma nije vise mrtvo slovo na listi zelja medjunarodne zajednice. Dosljedna implementacija imovinskih zahtjeva je Aneks 7 pretocila u stvarnost.

Ove sedmice je u Kozarusi kod Prijedora otvorena prva rekonstruisana dzamija na teritoriji Republike Srpske. Otvaranju dzamije su prisustvovala vodje cetiri najvece religijske zajednice. Metropolit Dabrobosanski Nikolaj, trenutno i predsjedavajući bh. medjureligijskog vijeca, nazvao je rekonstrukciju dzamije "uskrsnućem citave civilizacije".

Naslov u ovosedmicnom The Christian Science Monitoru iz Bostona koji prati promjene u Bosni i Hercegovini, kao i kod njenih susjeda, glasi: "Balkanski nacionalizam slabi". Novinar je napisao: "Stara garda balkanskih politicara, koji su koristili etnicku mrznju za sticanje pristalica i krvavi rat pocetkom 90-tih, popustaju pred umjerenijim nacionalistima. Dobitak za Bosnu su promjene, cak i sve veca etnicka tolerancija, koja je u ratu bila nezamisliva."

Utisci rastu – ovdasnji ljudi samo zeće normalan zivot. Gradjani su nacionalni interes stavili na cetvrto mjesto, u nekoliko anketa koje je sproveo Nacionalni demokratski institut. Izmedju 70 i 80 posto Bosnjaka, Srba i Hrvata su prije svega zainteresirani za posao. Nas karikaturista Dzoko Ninkovic je nedavno u jednoj od svojih karikatura docarao grupu mrzovoljnih, siromasnih ljudi kako posmatraju predstavnike tri glavne nacionalisticke stranke Bosnjaka, Srba i Hrvata kako masu zastavama i marsiraju. Jedan od posmatraca je prokomentarisao: "Svi smo sada isti-gladni, siromasni i prevareni".

Tempo promjena je za bosanske gradjane i strance i dalje frustrirajuci, i za jedne i za druge. Ali ludilo koje blijedi u mjestima poput Zvornika i netaknuta dzamija preko Drine u

Jugoslaviji su razlog zbog kojeg silno vjerujem u kontinuiran angazman međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini.

Ali nas kontinuiran angazman će itekako ovisiti o načinu našeg pristupa problemima koje sam već pomenuo: nacionalni identitet i legitimitet rada međunarodne zajednice.

Bila bi velika greška potcjenjivati efekat starih metoda kojim nacionalističke vodje podstiču razne vidove instinktivnog nacionalizma.

1946. godine jedan radnik organizacije UNRRA u Sarajevu, pretece UNHCR-a, je zapisao da je nacionalizam u Bosni stvar prošlosti. "Sve što je mlado razmišlja na ispravan način...sada nam je nebitno da li je neko musliman, katolik, pravoslavac. Ovo je sada bratstvo i jedinstvo."

Iste te godine je Ivo Andrić zapisao: "U svakoj mogućoj prilici ćete čuti: VOLITE SVOGA BRATA, IAKO JE ON DRUGE VJEROISPOVIJESTI..Ali je od pamtiviljeka bilo puno patvorene naklonosti. Pod plastom ovih maksima drijemali su stari instinkti i Kainovi planovi."

Kojim putem hodi Bosna i Hercegovina? Hoće li to biti istinski tolerantno društvo koje će se temeljiti na pravima građana umjesto na umjetnoj sreći "bratstva i jedinstva"? Ili će to biti povratak u ubilaska Kainova vremena?

Ja sam oprezan optimista kao što je i karikaturista Ninković koji je u još jednoj od svojih brojnih karikatura dosjetljivo prikazao slijedecu situaciju. Prvi od tri natpisa, "juče" odnosi se na sve tri strane u ratu; drugi "danas" odnosi se na tri grupe na okupu koje sumnjicavo gledaju jedni u druge; treći "sutra" odnosi se na sve tri grupe, ovog puta međusobno izmiješane, i svi razgovaraju i setaju svoje pse, dok jedan od njih uzvikuje: "Pa ovo je noćna mora-sve je kao što je i bilo!"

Ali veliki dio debate se još uvijek vodi nacionalističkim

jezikom. Makar i jednim pogledom na bilo koji od izbornih plakata vidi se da se nacionalističke stranke osjećaju najsigurnije kada mame laku, automatsku reakciju biraca.

Dzoko Ninković je ove sedmice imao nešto da kaže na temu izbornih slogana putem svoje karikature na kojoj je prikazao obične građane iz BiH kako se dave. Među njima, na jednom camcu su hrvatski dužnosnici koji nose plakat na kojem piše "Opredjeljenje ili potpoljenje". Na drugom camcu su bosnjacki zvaničnici sa plakatom na kojem je poruka "Nadglasajte" prekrivena a tekst ispod glasi: "Glasajmo za korupciju i laži"; zvaničnici na srpskom camcu drže slogan: "Život damo, entitet ne damo".

Ono što mi prvo pada na pamet je da apeliram na građane Bosne i Hercegovine istim onim riječima koje je izgovorio Franklin Delano Roosevelt u svom obraćanju putem radija Amerikancima obuzetim osjećanjem deprimiranosti 1933. godine: "...jedina stvar koje se trebamo bojati je sâm strah".

Paranoja i nacionalističke podjele jedino vode ka apsurdnim državicama koje ne mogu funkcionirati na svjetskom tržištu. Može doći do određene radoznalosti i negodovanja zbog kraljevskog grba na britanskom pasosu, kao i do zdrave sumnje u pogledu eurokrata sa sjedištem u Briselu. Ali nijedan britanski državljani ne želi da njegovu zemlju zaobiđe ekonomska prednost tržišne ekonomije. Sudovi na evropskom nivou su takodje snazan jamac postivanju ljudskih prava u Britaniji, kao što bi sud na nivou države bio za sve građane u Bosni.

Upravo će se integracija u Bosni i Hercegovini najbrže odvijati u oblasti privrede. Upravo ta oblast, zajedno sa problematikom povratka, ostaje i dalje moj prioritet. Ljude interesuje posao, a ne pismo ili grb na pasosu. Najsigurniji i najbrži način implementacije Daytonskog sporazuma jeste apel na vlastiti interes građana-na primjer, jeftinije telefonske usluge.

Oblikovanje bosansko-hercegovačke telekomunikacijske infrastrukture na etničkom principu nije obezbijedilo bolje, modernije i jeftinije usluge. Bosanci plaćaju korištenje telefonskih usluga po jednoj od najskupljih tarifa u Evropi. Pitam se kuda odlazi sav taj novac.

Ovog mjeseca nadam se da će se izdati licence za mobilnu telefoniju u cijeloj državi. Tri postojeća operatora će se morati međusobno natjecati u oba entiteta i siguran sam da će u odluci korisnika mobilne telefonije ipak presudna biti cijena, a ne pretpostavljena etnička pripadnost kompanije. Isto vazi i za ostale komunalne usluge.

Ova "funkcionalna integracija" je povezala naizgled nepomirljive postratne neprijatelje u evropsku zajednicu uglja i celika, koju je, vrlo interesantno, nadgledao Visoki autoritet koji je pet desetljeće nakon toga utro put zajedničkoj valuti. Njemacke i francuske trupe koje su bile neprijatelji stoljećima, danas čine jezgro Eurokorpusa.

A šta je sa bh. "Visokim autoritetom" pet godina nakon potpisivanja Daytonskog sporazuma? Da li je tu Visoki predstavnik od pomoći? Ili je pak prepreka koja smeta? Da li ovlasti Visokog predstavnika predstavljaju izrugivanje cjelokupnom izbornom procesu na prvom mjestu? Kada zakoni poput Zakona o putnim ispravama mogu biti nametnuti kada god to on želi.

Prošlog mjeseca je u Ljiljanu objavljen članak, kojeg je napisao samo-proglaseni intelektualac, poprilično ostrog tona u kojem je između ostalog optužen i OHR zbog svog ponasanja kao Centralni komitet komunističke partije modernog doba koji ima za cilj da primora Bosnjake da napuste Bosnu. Ideja da je međunarodna zajednica na neki način upravo izabrala Bosnjake je apsurdna. Ali optuzba da OHR ne odgovara pred bosanskim građanima i da ima "Olimpijske ovlasti" je već ozbiljna stvar.

Prvo, vlada jaka percepcija da se smjene sa duznosti i odluke nikad ne odnose na glavne aktere. Na jednoj od karikatura Dzoke Ninkovica prikazan je zvanicnik OHR-a sa neumoljivim izrazom lica, s ribicom u ruci, kako kaze: "Ona je kriva za sve". Ured OHR-ovog kapaciteta jednostavno nije u stanju da "vodi" zemlju kolika je Bosna i Hercegovina. Zadatak rukovodjenja ovom zemljom je u rukama bosanskih gradjana, a ne mog Ureda.

Sit igara nacionalistickih lidera bez ikakvih rezultata, sto se ovdje smatra zakonodavnim procesom, intelektualci su trazili da medjunarodni protektorat u stvari nesto uradi. Dzoko Ninkovic je i tu odmah uocio problem. Na jednoj karikaturi bosanski zakonodavci leze na visecoj mrezi. Jedan od njih, citajuci naslov iz novina "Petritsch odlucuje" kaze da bi se mogao naviknuti na ovakav sistem rada. Ja sam siguran da bi se zakonodavci zaista mogli priviknuti, ali ja necu dozvoliti da se to dogodi. Naime, tipican slucaj su amandmani na zakon o penzijama, koje su strucno eskivirali gotovo svi zakonodavci.

Ja sam odgovoran pred 55 zemalja i medjunarodnih organizacija koje cine Vijece za implementaciju mira, i na koncu poreskim obveznicima u tim zemljama. Ali, to je hladna utjeha za bosanskog gradjanina. Moj argument je da Visoki predstavnik ima vanredne ovlasti u vanrednim vremenima. Prije pet godina Bosna i Hercegovina je bila u ratu. Lideri ove zemlje su Bosnu i Hercegovinu satjerali u pijesak u koji su zaronili svoje glave. Zbog toga je potrebno da se nesto uradi.

Protektorat nije pravi odgovor za ovu zemlju. Bosni i Hercegovini trebaju energicne vodje sa vizijom koja ce ovu zemlju vratiti u Evropu. OHR je tu da bi pomogao takvim liderima koji iskreno ze le povesti Bosnu i Hercegovinu tim putem, bez obzira na neizbjeznu borbu sa Evropskom komisijom oko britanskih kobasica ili bosanskih cevapcica. OHR ne moze i nece nametnuti "bratstvo i jedinstvo". Ova zemlja ce jedino funkcionisati, dozivjeti prosperitet tek onda kada izabrane

vodje preuzmu odgovornost i pocnu donositi odluke.

Sada je vrijeme da se glas dâ tim novim liderima, onako kako su to uradili susjedi Bosne i Hercegovine u Hrvatskoj i Jugoslaviji. Promjene kod susjeda znace da je završena svaka ozbiljna prica o promjeni granica. Odnosno, poigravati se sa mapama isto je sto i igrati se s vatrom.

Zelio bih završnu rijec, ili sliku, dati Dzoki Ninkovicu. Na prvoj od tri slike covjek siri svoje ruke pod svijetlećim suncem u Hrvatskoj. Na drugoj, tri covjeka mutnih ociju trepcu nakon sto je svjetlo upaljeno u tamnoj prostoriji u Jugoslaviji. Posljednja slika prikazuje covjeka kako zapinje u mraku koji predstavlja Bosnu i Hercegovinu, i pita se: "Hoce li ovdje ikad svanuti?"

To, dame i gospodo, ovisi o samim gradjanima Bosne i Hercegovine. Oni mogu napraviti pravi pocetak glasanjem u nedjelju, 11. novembra. OHR, sam ja i medjunarodna zajednica ce sa svoje srane i dalje ciniti sve sto moze kako bi pomogao da svjetlo zasja i u ovoj prekrasnoj i potencijalno prosperitetnoj zemlji.